

Makale Türü	Mart 2023	Cilt	Sayı
Araştırma Makalesi	Başvuru Tarihi: 01.03.2023 Kabul Tarihi: 18.03.2023	3	1

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINDA EBEVEYNLERİN FARKINDALIK DÜZEYLERİ

Ömer BÜBER* Hasan Hüseyin TAYLAN**

Öz

Çocuklara kötü muamele, yaşam boyu ciddi sonuçları olan küresel bir sorundur. Çocuklukta başlayan yetişkinlikte de devam edebilen fiziksel, zihinsel ve ruhsal iyilik halinde bozulma, akademik başarıda düşüklük, iş ve sosyal ilişkilerde güçlükler, güven problemleri, antisosyal davranışlar sergileme gibi davranışlar bu sonuçlardan bazıları olarak görülebilir. Çocukların her türlü bakım ve gözetiminden sorumlu olan ailelerin, ihmal ve istismar konusunda da bilinçli olması beklenmektedir. **Amaç:** Bu çalışmada 4-6 yaş aralığında çocuğa sahip ebeveynlerin istismar farkındalıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. **Yöntem:** Çalışma tanımlayıcı tiptedir. Verilerin toplanmasında "ebeveynlere yönelik istismar farkındalık ölçeği" ve demografik veri formu kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi kullanılmıştır. **Bulgular:** Çalışmaya, 4-6 yaş çocuğa sahip 200 ebeveyn dahil edilmiştir. Ebeveynlerin %68,5'inin kadın ve %31,5'inin erkektir. Katılımcıların farkındalık düzeylerinde eğitim, evlilik süresi, çocuk sayısı, evde yaşayan toplam birey sayısı, ekonomik durum değişkenlerinin anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Katılımcıların cinsiyeti, yaşı, mesleği, çocuk cinsiyeti değişkenlerinin istismar farkındalık düzeylerinde bir farklılığa neden olmadığı görülmüştür. **Sonuç:** Mevcut çalışmada, araştırmaya katılan ebeveynlerin büyük çoğunluğunun çocuk ihmal ve istismarı konusunda farkındalık düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca eğitim durumu arttıkça farkındalık düzeylerinin arttığı, tek çocuklu ebeveynlerin farkındalık düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada çocuğa yönelik ihmal ve istismar farkındalık seviyesinin orta ve yüksek düzeyde olması bilinçli ebeveynlerin yetişmesi açısından umut vericidir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, ihmal, istismar, Aile, Farkındalık

AWARENESS LEVELS OF PARENTS ABOUT CHILD ABUSE AND NEGLECT

Abstract

Child maltreatment is a global problem with serious lifelong consequences. Some of these consequences include a deterioration in physical, mental, and spiritual well-being, low academic achievement, difficulties in work and social relationships, trust problems, and anti-social behaviors, which begin in childhood and may continue into adulthood. Families responsible for all kinds of care and supervision of children are expected to be aware of neglect and abuse. **Objective:** This study aimed to determine the abuse awareness of parents with children aged 4-6 years. **Method:** The study was descriptive. The "abuse awareness scale for parents" and demographic data form were used to collect the data. Kruskal-Wallis and Mann-Whitney U tests were used to evaluate the data. **Results:** The study included 200 parents with children aged 4-6 years. Of the parents, 68.5% were female and 31.5% were male. It was determined that the variables of education, duration of marriage, number of children, total number of individuals living at home and economic status showed a statistically significant difference in the awareness levels of the participants ($p<0.05$). Participants' gender, age, occupation, child gender variables didn't cause a significant difference in abuse awareness levels. **Conclusion:** In the present study, it was determined that the majority of the parents who participated in the study had a high level of awareness of child abuse and neglect. The fact that the level of awareness of child neglect and abuse is at medium and high levels is promising in terms of raising conscious parents.

Keywords: Child, Neglect, Abuse, Family, Intelligence

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, obuber11@gmail.com, 0000-0001-9295-3789

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, htaylan@sakarya.edu.tr, 0000-0002-3968-7546

1.GİRİŞ

İnsanın dünü, bugünü ve yarını olarak ifade edilebilecek çocukluk dönemi, tarih boyunca pek çok düşünür ve disiplin tarafından fiziksel, psikolojik, sosyal, cinsel, gelişimsel, kültürel ve inançsal olarak pek çok farklı boyutta araştırmalara konu olmuştur. İnsan yaşamının ilk yıllarına denk gelen çocukluğun, gelişim ve değişimin en bariz şekilde gözlemlendiği dönem olması sebebiyle stabil bir dönem olarak tanımlanması oldukça zordur. Örneğin Aristo, çocukluğu insan yaşamını tehlikeye sokabilecek her türlü zorluklar, hastalıklar, kazalar yaşanan bir felaket dönemi olarak ifade etmiştir (Sağlam ve Aral, 2016). Aristo'nun ifade ettiği gibi çocukluk dönemi tehditlerin ve zorlukların sıklıkla görüldüğü bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Henüz kendi kendine yetebilme becerisini kazanamamış olan ve çoğu zaman bakım verene ihtiyaç duyan bir yaşam süren çocuklar, bakım verenlerin ve çevrenin etkisiyle çocukluk dönemini sağlıklı veya sorunlarla yüzleşerek atlama durumunda kalabilmektedir.

Küresel ve ulusal düzeyde sunulan kamusal bir koruma mekanizmasının oluşturulması çocukluk dönemi riskleri ile gündeme taşınmaktadır. Bu risklerden en önemlileri şüphesiz çocuğun suistimali, ihmali ve istismarıdır. Çocuğa yönelik; psikososyal, duygusal, cinsel, ekonomik, ticari vb. amaçlarla bilinçli veya bilinçsizce yapılan tüm kötü muamele biçimleri bu kapsamda sınıflandırılabilir.

1.1. Çocuk İhmal ve İstismarı

Çocuk ihmal ve istismarı, günümüze özgü yeni bir sorun alanı değildir. Öyle ki, tarih boyunca çocuklar, her ülke, coğrafya ve kültürde çeşitli şekillerde ihmal ve istismarın mağduru olmuştur. Son on yıllar içerisinde yapılan araştırmalar, çocuk ihmal ve istismarının derinlikle incelenmesine zemin oluşturmakta ve günümüzde ise ihmal ve istismar araştırmaları pek çok disiplin tarafından sürdürülmektedir. Nitekim literatürde birçok farklı tanım, ihmal ve istismara dair bir boyuta aydınlık kazandırmaktadır. Uluslararası ve bütüncül bir referans olarak Dünya Sağlık Örgütü'nün ihmal ve istismar tanımı önemlidir. Dünya Sağlık Örgütü (2006); çocuğun sağlığına, sosyal yaşamına, fiziksel, duygusal ve psikososyal gelişimine ve kişisel saygınlığına zarar verebilecek her tür fiziksel ve duygusal kötü muameleyi çocuk ihmal ve istismarı kapsamında değerlendirmiştir. Benzer ibareler literatürde yer almaktadır. Acehan ve arkadaşları (2013), ebeveynler, aile üyeleri veya çocukla etkileşim içerisinde bulunan kişiler tarafından gerçekleştirilen, toplumsal ve yasal kurallar ile örtüşmeyen ve çocuk gelişimi üzerinde fiziksel, duygusal, sosyal açılardan engel oluşturan fiil veya davranışların tamamını çocuk ihmal ve istismarı olarak ifade etmektedir.

Bu noktada çalışmanın odağına değinebilmek için çocuk ihmal ve istismarını ayırtmak ve istismar üzerine yoğunlaşmak önemli olacaktır. İhmal ve istismar arasında ayırım yapmaya imkân tanıyan çeşitli değişkenler olmak üzere her iki kavram arasındaki en temel fark istismarın fail tarafından aktif olarak gerçekleştirilmesi, ihmalin ise pasif ve harekete geçmemeye dair olması üzerine kuruludur (Hildyard ve Wolfe, 2002). Söz konusu ayırım çocuk istismarını tanımlamak üzere bir hareket noktasını ortaya koymaktadır. Çocuğun

biyopsikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen tıbbi ve hukuki sonuçlar doğurabilen, aktif olarak gerçekleştirilen her türlü fiil çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır (Kara vd., 2004). Bir diğer ifadeyle; 18 yaşın altındaki bir çocuğun kendisinin bakımından sorumlu olan kişiler, kurumlar veya diğer kişiler ve kurumlar tarafından bilerek, kaza olmayan ve önlenemez davranışlarla karşı karşıya kalması ve bu davranışlar sonucunda çocuğun fiziki, duygusal veya cinsel olarak zarar görmesi çocuk istismarı olarak ifade edilebilir. İstismar eylemi de kendi bünyesinde farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar bu boyutlardan en temel olanlarıdır (Büber ve Oksal, 2022).

1.1.1. İhmal

Yavuzer'e (2017) göre ihmal çocuk ve ergenden sorumlu kişiler tarafından fiziksel, duygusal ve zihinsel ihtiyaçların karşılanmaması şeklinde tanımlanmaktadır. Literatür incelendiğinde ihmalin, fiziksel ve duygusal olarak 2 başlık altında incelendiği görülmektedir. Bu bağlamda, çocuğa bakmakla yükümlü olan kişi ya da kişilerin çocuğun beslenme, barınma, kişisel temizlik, güvenlik gibi ihtiyaçlarının giderilmemesi fiziksel ihmal; sevgi, hoşgörü, kabul görme, beğenilme, sevilme gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması ise duygusal ihmal olarak değerlendirilmektedir (Bozgun ve Pekdoğan, 2018).

1.1.2. Fiziksel İstismar

18 yaş altı çocuk ya da ergenin sağlığına zarar verecek derecede fiziksel olarak hasar verilmesi, yaralanması ya da yaralanma riski taşınması fiziksel istismar olarak tanımlanmaktadır (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009). Fiziksel istismar çocuğa bakmakla yükümlü kişi veya kişiler tarafından vücudunun tekmelenmesi, ısırılması, yakılması, elle ya da bir cisimle vurulması sonucu çocuğun zarar görmesi olarak tanımlanabilir.

Fiziksel istismar, diğer istismar türlerine göre belirlenmesi en kolay istismar tipidir (Dubowitz ve Bennett, 2007). Çocuk ve ergenin vücudunda meydana gelen hasarların, çok detaylı bir muayeneye gerek kalmadan, gözle görülebilir ve tanımlanabilir olması fiziksel istismarın diğer istismar biçimlerine göre tespitini kolaylaştıran en önemli unsurdur. Dayak en yaygın fiziksel istismar biçimidir. Buna karşın zehirlenme, yanıklar, boğulma ve kesici travmalar daha seyrek görülen fiziksel istismar biçimleridir (Pressel, 2000).

Uluslararası literatürde çocuk ve ergenlerin dörtte birinin yaşamları boyunca en az bir kez aileleri veya bakıcıları tarafından fiziksel istismara maruz kaldıkları bildirilmiştir (Walker ve Davies, 2012). Ülkemizde konu hakkında yapılan çalışmalarda çocuk ve ergenlerin %45 ila %65 oranında fiziksel istismara maruz kaldığı bildirilmiştir (Kurt vd., 2017; Oral, Engin ve Büyükyazıcı, 2010; Aral ve Gürsoy, 2001).

1.1.3. Duygusal İstismar

Duygusal istismar, çocuk ve ergene yöneltilen her türlü kötü söz ve eylemi kapsayan oldukça yaygın olan, bireyin iyilik haline zarar veren istismar biçimi olarak tanımlanabilir (Kozcu, 1992). Çocuk ve ergenin ihtiyaç duyduğu sevgi, ilgi ve şefkatin gösterilmemesi; her türlü aşağılayıcı ve suçlayıcı tavra maruz bırakılması gibi eylemler ya da eylemsizlikler duygusal

istismar kapsamında değerlendirilebilir (İnsan Hakları Derneği, 2008, s. 12). Daha somut bir ifadeyle; çocuk ve ergene yönelik aşağılama, küfretme, korkutma, reddetme, yanıltma, yalnız bırakma, tehdit etme, sindirme olabileceği gibi çocuk ve ergenin ihtiyaç duyduğu ilgi, sevgi, kabul görme, hoşgörü gibi temel insani ihtiyaçların karşılanmaması duygusal istismar türleri arasında değerlendirilebilir (Topbaş, 2004, s.78; Nakamura, 2002, s.581).

Ülkemizde yaklaşık iki çocuktan biri duygusal istismara maruz kalmaktadır (Korkmazlar-Oral, Engin ve Büyükyazıcı, 2010). 5 farklı ülkede yapılan bir çalışmada, en sık görülen duygusal istismar şeklinin %75-80 oranında çocuğa bağırma olduğu bildirilmiştir (Bahar, Savaş ve Bahar, 2009, s.56). Duygusal istismara maruz kalan çocuk ve ergenlerde davranış problemlerinin ortaya çıktığı, alkol ve sigara kullanımının arttığı, intihar oranlarının arttığı, beslenme alışkanlıklarının bozulduğu rapor edilmiştir (Ireland ve Smith, 2002; Arslan ve Bakis, 2016).

1.1.4. Cinsel İstismar

Çocuğun cinsel istismarı, küresel bir sosyal sorun olarak araştırma ve medyanın ilgisini gittikçe artan bir ivmeyle üzerinde tutmaya devam eden bir sorundur (Russel vd., 2020). Köklü ve karmaşık bir sorun olması sebebiyle fiziksel istismarın aksine hangi eylemlerin cinsel istismar olarak tanımlanacağı ile ilgili tartışmalar daha sınırlı kalmaktadır. Genellikle cinsel istismar, bir yetişkinin veya yaş olarak daha büyük birinin cinsel tatmin amacıyla, yasal rıza yaşından önce çocukla gerçekleştirilen herhangi bir eylem olarak tanımlanmaktadır (Johnson, 2004). Dünya Sağlık Örgütü (2003), çocuğun cinsel istismarını “...çocuğun tam olarak kavrayamadığı, bilgilendirilmiş rıza veremeyeceği veya çocuğun gelişimsel olarak hazır olmadığı ve rıza gösteremeyeceği veya yasaları veya sosyal tabuları ihlal eden cinsel aktiviteye dahil edilmesi...” şeklinde ifade etmektedir.

Çocuğun cinsel istismarı dünya çapında çok yaygın bir olay olmasına karşın cinsel istismar istatistiklerinin sağlıklı bir şekilde elde edilemediği bir gerçektir. Bu noktada, yerel ve kültürel sebeplerin etkisinden, çocuğun yaşadığı durumu istismar olarak algılama, değerlendirme ve bildirme kapasitesinin eksikliğinden söz edilebilecektir (Johnson, 2004). Ayrıca, cinsel istismar verilerinin sistematik olarak eksik bildirilmesi, araştırmacıların ve klinisyenlerin bu durumun yaygınlığını tahmin etme ve etkilerini karakterize etme becerisini engelleyen bir konudur (Hugill vd., 2017).

Bildirim eksikliği ve sistematik engellere rağmen dünya çapında çocuk istismarının yaygınlığı ile ilgili bazı veriler mevcuttur. 24 ülkeden 55 çalışmanın ele alındığı geçtiğimiz on yıl içerisinde yapılan sistematik bir derlemede, cinsel istismara uğrayan kız çocukların oran olarak %8 ila %31 aralığında değiştiği, erkek çocuklarda ise bu oranın %3 ila %17 arasında olduğu bildirilmiştir (Barth vd., 2013). Yine, yüzlerce farklı yaş grubu örneklemini içeren diğer araştırma bulguları, kadınların %18-20’sinin çocukken cinsel istismara uğradıklarını ve erkeklerin ise %8 ile %10’unun çocuk yaşta cinsel istismara uğradıklarını ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar kapsamında en yüksek oranlar kızlarda %21,5 ile Avustralya’da ve erkeklerde %19,3 ile Afrika’da olduğu görülmüştür (Pereda vd., 2009; Choudry vd., 2018). Stoltenborh

ve arkadaşlarının çalışmasında (2011) ise dünya genelinde çocuk cinsel istismarına ilişkin yaygınlığın yaklaşık olarak %11,8 civarında olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye'deki durum incelendiğinde ise farklı kurumların istatistiki verileri göze çarpmaktadır. Adalet Bakanlığının 2014-2021 verilerine göre ülkemizde yılda ortalama 18.230 çocuk cinsel istismarı soruşturmasının yürütüldüğü görülmüştür. Ülkemizde 2019 yılında yaklaşık 31.340 çocuğun; 2020 yılında ise yaklaşık 21.840 çocuğun cinsel istismar mağduru olarak güvenlik birimlerine başvurdukları görülmüştür (TÜİK,2019; TÜİK,2020). Mevcut veriler cinsel suç mağduru çocukların oranlarının küçümsenemeyecek düzeyde olduğunu gösterir niteliktedir.

1.1.5. Cinsel İstismarın Bildirimi

Çocuk cinsel istismarının belirlenmesi zorlu bir süreçtir. İstismar mağduru çocukların yaşadıklarını suç olarak algılayamaması, ifade edememesi veya ifade etmekten çekinmesi gibi faktörler istismarın tanımlanmasını ve bildirilmesini zorlaştırmaktadır. Nitekim istismarın fark edilmesinde çocukların davranış değişimleri ve fiziksel belirtiler etkili olmakta, bu belirtileri fark etme noktasında ebeveyn, öğretmen, sağlık çalışanları gibi profesyonellerin dikkati ön plana çıkmaktadır. Ayrıca istismarın fark edilmesinin tesadüfi olarak gerçekleştiği zamanların hiç de az olmadığı vurgulanmıştır (Kök, 2006).

Türkiye'de çocuk istismarıyla ilgili hizmet alınabilmesi için öncelikle durumun yasal mercilere bildirilmesi gerekmektedir. Söz konusu bildirim çocuğun kendisi, istismarı fark eden aile üyeleri veya kişiler tarafından yapılabileceği gibi öğretmen veya sağlık personeli gibi kamu çalışanlarınca da yapılabilmektedir. Elbette bildirim yapılması, çocuğun istismara uğradığına dair şüphe uyandıracak davranış, duygu veya ifadelerle binaen gerçekleştirilmektedir. Devam eden süreçte çocuk ile yapılan görüşmede somut ifadelerin açıklanması olayın istismar olarak tanımlanmasında önemli olmaktadır (Odacı ve Türkkan, 2021). İstismar vakaları, tıbbi, psikolojik, biyolojik ve adli olmak üzere çok boyutlu bir sorun olarak ifade edilebilecektir. Dolayısıyla istismar vakalarının ele alınmasında farklı kurumların ve profesyonellerin eşgüdüm içinde çalışması, vakaların sağlıklı şekilde sonuçlandırılması açısından önemli olmaktadır.

Bildirim sonrası çocukla yapılacak görüşme en temel bilgi kaynağı olarak kabul edilmekte ve çocuğun yüksek yararı gözetilerek sürecin işletilmesi gerekmektedir. Öte yandan yasal süreçle birlikte istismar mağduru çocuk yaşadığı travmayı defalarca anlatmak zorunda kalması ile çocuğun ikincil örselenme yaşaması ve travma etkilerinin derinleşmesi riski gündeme gelmektedir. Çocuğun yaşadığı travmatik vakayı defalarca ve çocukla görüşme konusunda yetkin olmayan meslek çalışanlarıyla yapması buradaki bir diğer risk faktörüdür (Kök, 2019). Tüm bunlar dikkate alındığında çocuk istismarının açığa kavuşturulması ve çocukların bu süreçten olabildiğince zarar görmeden çıkabilmesi amacıyla Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) dünyada ve Türkiye'de uygulamaya konulmuş aktif ve işlevsel bir uygulama modeli olarak faaliyet sunmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ülkemizde lisansüstü düzeyde konu hakkındaki ilk çalışmanın Tugay (2008)'in "öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmeline yönelik farkındalık düzeyleri" isimli çalışması olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın ardından bireylerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık seviyesinde farklılığa sebep olan değişkenlerin incelenmesi konusu araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Araştırmaların örneklem gruplarını sıklıkla öğretmenlerin (Bozgun ve Pekdoğan, 2018), sağlık çalışanlarının (Metinyurt ve Sarı, 2016; Üstündağ, 2022) ve öğrencilerin (Taş, 2017; Özçevik, Güneş ve Ocakçı, 2018) oluşturduğu görülmüştür. Ebeveynlerin örneklemine sahip çalışmaların ise (Alisinanoğlu ve Bağcı, 2023; Bozcan vd., 2019; Ercan, 2018) giderek yaygınlaştığı belirlense de bu çalışmaların ülkemizin İstanbul, Diyarbakır, Tokat gibi farklı illerinde gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. İlgili literatür tarandığında Sakarya ili özelinde benzer desende herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmanın amacı, 4-6 yaş grubu çocuğu olan ebeveynlerin ihmal ve istismar konusundaki farkındalık düzeylerinin cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, ekonomik durum, evlilik süresi, meslek, çocuk sayısı, çocuk cinsiyeti, konu hakkındaki eğitim alınıp alınmaması gibi değişkenlere göre değişip değişmediğinin ölçülmesidir. Buna göre Sakarya'daki ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin belirlenmesi ve konu hakkında çeşitli önerilerde bulunulması açısından çalışmamız önemlidir.

Problem Cümlesi

"4-6 yaş aralığındaki çocukların anne babalarının çocuk ihmal ve istismarındaki farkındalık düzeyleri nedir?" sorusu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır. "Ebeveynlerin sosyo demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi) ve çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili eğitim alıp almamasına göre ihmal ve istismar farkındalıklarının düzeyleri nelerdir?" ise araştırmanın bir başka problem cümlesidir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin analizi kısımlarına yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma tanımlayıcı tipte tasarlanmış olup 4-6 yaş arasında çocuğu bulunan ebeveynlerin ihmal istismar konusundaki farkındalık seviyelerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda tarama modelinde ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekli ile betimlemeyi amaç edinen yaklaşım olarak tanımlanabilir. Tarama modeli altında yer alan ilişkisel tarama modeli ise iki ya da daha fazla değişkenin arasında birlikte değişim varlığının derecesini belirlemeyi amaçlar (Karasar, 2014).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Sakarya'daki 4-6 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Araştırma, 4-6 yaş aralığında çocuğu bulunan bireylerle sınırlı olması

nedeniyle kartopu örnekleme metodu (snowball sampling) tercih edilmiştir. Kartopu örneklem tekniği, katılımcıların sosyal ağları kullanılarak yeni katılımcılara ulaşılmasına imkân veren bir örneklem yöntemidir (Gürbüz ve Şahin, 2014, s. 133). Bu örnekleme yöntemi kullanılarak çalışmaya katılmayı kabul eden, internet kullanmayı bilen ve 4-6 yaş aralığında çocuğu bulunan toplam 200 kişi çalışmanın örnekleme dâhil edilmiştir. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ait bilgiler tablo 1’de sunulmuştur.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde; bakım tedbiri alma ve uygulama sürecine yönelik değerlendirmeleri içeren temalara ilişkin bulgular, katılımcıların doğrudan ifadeleri ve yorumlarla sunulmaya çalışılmıştır.

3.1. Bakım Tedbiri Alınması Sürecine Yönelik Değerlendirmeler

Araştırmanın temalarından biri korunma ihtiyacı içindeki çocukların tespit sürecine ilişkindir. Katılımcılar genel olarak yeterince çeşitli ve işlevsel ihbar kanallarının bulunduğunu ve en sık ihbar aldıkları kanalların başında 183 hattının, ikinci olarak ise Emniyet ve Milli Eğitim Müdürlüklerinin geldiğini belirtmişlerdir. Ayrıca kamu kurumlarından bildirilen vakalardaki bilgi ve mesleki çalışma eksikliğine dikkat çekmiş; diğer yandan vatandaşlardan gelen asılsız ihbarlar üzerinde durmuşlardır.

“İnsanların bize ulaşmaları için bu kanallar yeterli durumda. (...)183 hattı önemli bir hat ama genelde insanlar kendi çıkarları için kullanıyorlar. (...) En ciddi ihbarlar savcılık ve emniyetten gelen, ikinci olarak milli eğitimden gelen ihbarlar...” (K4)

“En çok ihbar gelen kanal, her ay hakkında işlem yapılan çocuklara yönelik gönderdiği liste nedeniyle emniyet diyebilirim. Bu listelerde konu başlığı ve adres var. Başka bilgi yok. (...) Daha sonra 183 hattı ve okullardan gelen ihbarlar sayı bakımından fazla oluyor. Okullardan gelen ihbarlarda ise (...) vaka bildirilmiş ancak bu vaka ile ilgili rehberlik servisinin yaptığı mesleki çalışma yok.” (K3)

Emniyet ve okullardan gelen ihbarların sayısının fazlalığı ve bu ihbarların ciddiyetine yapılan vurgu iki Müdürlükte de sosyal hizmet biriminin gerekliliğinin bir göstergesi olmuştur. Sosyal çalışmacıların Emniyet Müdürlüklerinde görevlendirilebileceği 13.04.2001 tarihli ve 24372 sayılı Yönetmeliğin 17.maddesinde belirtilmiştir; ancak görevlendirilmesi zorunlu değildir. Diğer yandan Tunç’un (2019) da belirttiği gibi okul sosyal hizmeti; Amerika’da 1900’lü yıllarda uygulanmaya başlanmış ve 2019 yılında 53 farklı ülkede uygulamaları yer almış; Türkiye’de ise henüz sadece pilot uygulaması yapılmış ve pilot uygulamaları olumlu sonuçlar vermiştir. Ayrıca Babahanoğlu ve Başer’in (2017) yaptıkları çalışmada, katılımcılar tarafından (%80,50) okullardaki çeşitli sorunlarla mücadele edebilmek için okul sosyal hizmetinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Diğer yandan gelen ihbarlardaki bilgi ve mesleki çalışma eksiklikleri önemli bir diğer konudur. Bu çerçevede 183 hattı ihbarları daha ayrıntılı alınabilir, çeşitli kurumlardan bildirilen vakalarda yapılan çalışmalarında belirtildiği standart bir “ihbar formu” oluşturulabilir. Bu

durum kısa sürede vakaya ilişkin ayrıntılı bilgi akışına, dolayısıyla daha etkin bir değerlendirme sürecine ve kurumlar arasında daha işlevsel bir koordinasyona yardımcı olacaktır. Ayrıca bir diğer konu olan asılsız ihbarların azaltılması, büyük bir iş yükü altında çalışan meslek elemanlarının yoğunluklarının hafiflemesi ve asılsız veya farklı amaçlarla yapılan ihbarlara çocuk ve ailenin konu olmaması yönünden önemlidir. Bu noktada farkındalık çalışmaları ve ihbar kanallarına ilişkin bazı düzenlemeler üzerinde çalışılabilir. İhbarda bulunmayı kolaylaştıran düzenlemeler asılsız ihbar sayısının yükselmesinde rol oynasa da bu konuda vurgulanması gereken nokta ihbarların en kısa yoldan kolayca ulaştırılabilmesidir. Bu noktada özellikle 183 hattının işlevselliği ve önemi büyüktür.

Bakım tedbiri alınması sürecine yönelik bir diğer önemli tema sosyal inceleme sürecine ilişkindir. Sosyal inceleme sürecinin zorlukları konusunda katılımcıların görüşleri iki önemli noktada kesişmiştir. Birincisi, ihbarda yer alan iddiaların değerlendirilmesindeki güçlük; ikincisi ise güvenlik ile ilgili endişelerdir.

“İddiaları tespit etmek zor. (...) Çevre araştırmasında ciddi sorunlar yaşıyoruz. Kolluğun aldığı bilgiyi bizim almamız çok güç. Kimse bilgi vermek istemiyor.” (K2)

“İddiaların gerçeği ne kadar yansıttığını tespit etmek kolay olmuyor. (...) Ben bir erkek çalışan olarak mesai saatlerinde eve gittiğimde genelde evde erkek olmuyor. Ben şoför ile girmek istiyorum çünkü herhangi bir iftira durumunda şahidim olsun istiyorum. (...) Önyargılı ve saldırgan tutumlarla karşılaşabiliyorsunuz. Örneğin kısa süre önce bir bayan meslektaşım dosya çok sıkıntılı diye bana verdi. Güvenlik açığı her iki cinsiyet için de var. Evden kovulduğum zamanlar oldu.” (K4)

“Bir vakamda hamile eşi ile yalnız görüşmek istedim ancak baba buna izin vermek istemedi. Beni evden kovdu, tehdit etti. Çocuklarımı devlet alırsa bunun sebebi sensin, hele öyle bir şey olsun seni bulup alınının çatından vurmayan... diye tehditlerde bulunmuştu.” (K3)

“3,5 aylık hamileyken bir incelemede bıçak çektiler bana. (...) Yine darp girişimde kaçarak evden çıktığım oldu. Eve tek gitmek doğru değil. Farklı yollar deniyorum. Örneğin her incelemede kapıyı çalarken şoför yanımda olur. Evdekiler tek olmadığımı bilsinler diye. (...) Şoföre telefonun hep açık ve yanında olsun ben ararsam hemen eve gel diyorum. Yani güvenlik büyük bir sorun.” (K5)

Diğer yandan güvenlikle ilgili endişelerin sosyal incelemede bulunduktan sonra karar verirken de sürdüğü görülmüştür. Bu konuda katılımcılar; müdürlük binasındaki güvenlik boşlukları, her niyetteki kişinin kolaylıkla kendilerine ulaşabilmesi, kendilerinde yoğunlaşan tepkiler, baskı, tehdit ve kötü muamele üzerinde durmuşlardır. Ayrıca ifade edilen bir diğer konu ise “gizli” olarak işlem gören SİR’in mahkeme sürecinde taraflara verilmesi durumunun meslek elemanı için bir güvenlik sorunu oluşturmasıdır.

“(...) Müdürlüğe her gelen hemen bize ulaşabiliyor. Bir cihazdan geçme bile yok. Hakaret, tehdit, hatta darp girişimleri olabiliyor (...)” (K5)

“Çocuğun ailesi hemen bize ulaşır. (...) dosya ile ilgilenen personelin ismini hemen öğrenir. Bu noktada bir güvenlik açığı var (...)” (K6)

“(...) Bizim yazdığımız raporlar gizli olmalı aslında ama daha geçen bir mahkeme bu raporu aileye vermiş.” (K4)

Sosyal inceleme süreci ve sonrasındaki karar aşamasında meslek elemanlarının yaşadığı/hissettiği güvenlik ile ilgili endişeler vakaya ilişkin etkin bir müdahaleyi zorlaştırmaktadır. Bu durum sosyal çalışma mesleğinin yoğun stres ve hassasiyet barındırma özelliği ile birlikte düşünüldüğünde bazı yeni önlemler üzerine düşünülmesi gerektiği açıktır. Aydın’ın (2019) araştırmasında da sosyal çalışmacıların çoğunun güvenli olmayan çalışma koşullarından, riskli çalışma hayatından, sosyal inceleme için yapılan ziyaretlerde nasıl bir problemle karşılaşılacaklarını bilmediklerinden, üstelik bu ziyaret tek kişi olarak gerçekleştirildiğinde riskin daha arttığından söz ettikleri görülmüştür. Aydın (2019) meslek elemanlarının “tedirginlik ve endişe” içerisinde sosyal incelemeye gittiklerini vurgulayarak bu ortamda cesur uygulamalar beklenmesinin gerçekçi olmayacağını vurgulamıştır. Aydın’ın (2019) araştırmasının bu araştırma ile benzer bulgularından biri de mahkemeye sunulan raporlara ailelerin avukatları aracılığıyla ulaşmaları ve bu durumun bir tehdit oluşturabilmesidir. Nitekim bu bağlamda ÇKK’nin 41. maddesi yeniden değerlendirilebilir.

Katılımcıların üzerinde durdukları diğer önemli konular karar almanın zorluğu, ciddiyeti, sorumluluğu ve vicdani yüküdür. Bu durumun büyük bir strese neden olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte çalışma arkadaşlarının katılımcılar için karar alma sürecindeki önemli destek kaynakları olduğu; ayrıca ASHB’yi arayarak danışma, deneyimli idarecilerle görüşme, hukuk bürosundan bilgi alma durumlarının da bu süreçte kendilerini desteklediği görülmüştür.

“Karar veremediğim için dosyayı beklettiğim zamanlar oluyor. Böyle durumlarda vakayı diğer meslek elemanları ile paylaşıyorum ama onlar da incelemeye gelmemişler sonuçta, değerlendirme yapmaları kolay değil. Bazen işin içinden çıkamadığımızda müdür yardımcımıza gidiyorum.” (K6)

“Kararsız kaldığımda vakayı çalışma arkadaşlarımla paylaşıyorum. Buradaki en büyük amacım vicdani açıdan biraz daha rahatlayabilmek oluyor”. (K2)

“Bazı konularda bakanlığı arayarak bilgi alıyorum.” (K7)

Diğer yandan katılımcılarla yapılan görüşmelerde, tüm bu değerlendirmelerle birlikte karar alma sürecinin ASHİM’lerdeki işleyişi anlaşılmaya çalışılmış ve bu çerçevede görüşme yapılan müdürlüklerde farklı işleyişlerin olduğu görülmüştür. Bu müdürlüklerin ilkinde çocuk koruma alanındaki her sosyal inceleme raporunun komisyona girdiği; ikinci müdürlükte komisyon kararına çok nadir başvurulduğu ve çocuk ile ilgili kararın incelemede bulunan bir meslek elemanının imzası ile verildiği; üçüncü müdürlükte ise bakım tedbiri incelemede bulunan bir meslek elemanının kararı ile verildikten hemen sonra bakım modeli için komisyon kurulduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede üç temel model önerisi ortaya çıkmıştır. Bu öneriler; konsültasyon uygulaması, her vakanın komisyon kararı ile sonuçlandırılması, sosyal inceleme ve karar sürecinde meslek elemanlarının ekip olarak çalışmasıdır.

“Bir çocuğun hatta bir ailenin geleceği senin elinde, senin imzanda oluyor. (...) Bu yükü azaltmak için her raporun komisyondan geçsin isterdim.” (K4)

“Sosyal incelemeye tek meslek elemanının gitmesini ve kararın da tek çalışanın görüşü ile verilmesini doğru bulmuyorum. Daha mültidisipliner bir çalışma ve konsültasyon gerekiyor. Ayrıca sosyal incelemeye kesinlikle bir erkek bir kadın meslek elemanı birlikte gitmeli.” (K7)

“Şartlar izin verdikçe incelemeye giderken bir arkadaşımıza rica ederek birlikte gitmeye çalışıyoruz. Birlikte gittiğimizde çok farklı ayrıntıları yakalayabiliyor, daha verimli görüşmeler geçiriyor, sorulan sorulara, verilen tepkilere daha sağlıklı dönüşler yapabiliyoruz. İnceleme sonrası vakayı tartışıyoruz. Bu süreç doğru ve sağlıklı bir kararın oluşmasında çok etkili oluyor.” (K6)

Nitekim bakım tedbirinin diğer tedbirler içinde en ağır olduğuna dikkat çeken Yaman ve Tuncay (2020) da bu tedbir kararının tek çalışanın kanaatine bırakılmaması, çocuklara ilişkin kararların komisyon tarafından alınması ve tedbirlerin duruşma yapılarak alınması gerektiğini dile getirmiştir. Beter (2010) Avrupa ülkelerinde çocuklara yönelik koruma kararlarının komisyon aracılığıyla alındığını; Fegert ve arkadaşları (2008) ise Almanya’daki kararlarda çok göz prensibinin temel alındığını belirtmiştir (Akt; Yaman-Tuncay,2020). Tüm bu bilgi, bulgu ve değerlendirmeler neticesinde sosyal incelemenin gerçekleştirilmesi ve kararın verilmesi sürecinin, geliştirilecek yeni bir modelin her müdürlükte uygulamaya koyularak standart bir düzenin kurulmasıyla iyileştirilebileceği; böylece müracaatçılar ve çalışanlar yönünden daha başarılı ve sağlıklı bir işleyişin hayata geçirilebileceği değerlendirilmiştir.

3.2. Bakım Tedbirinin Uygulanması Sürecine Yönelik Değerlendirmeler

Bu sürece yönelik önemli temalardan biri kuruluşlarda sağlanan hizmetlere ilişkindir. Görüşme yapılan çocuk evleri sitelerindeki yemek- temizlik hizmeti, eşyalar ve fiziki şartlar konusunda hem kuruluştaki kalan çocuklar hem de meslek elemanları genel olarak olumlu ve birbirini destekleyen değerlendirmelerde bulunmuş; bu hizmetlere ilişkin bir memnuniyetin olduğu görülmüştür. Bununla birlikte birkaç evde bu hizmetlere ilişkin bazı sorunlar dile getirilmiş ancak bu noktadaki asıl memnuniyetsizliğin bakım personeline ilişkin olduğu anlaşılmıştır.

“Yemeklerimiz çok güzel. Ev annesi çok lezzetli yemekler yapıyor. Bol bol yiyin diyor.” (Ç-2)

“Yemek ve temizlik konusunda sağlanana hizmetler çok iyi.” (K9)

“Yemekler konusunda sorun var. Çünkü ev ablası ve ev ağabeylerinde sorun var.” (Ç-9)

“Bu durum biraz bakım elemanlarına bağlı... Sorun yaşadığımız durumlar oluyor maalesef... Devlet yemek ve temizlik konusunda gerekli bütçeyi veriyor ama bu kişilerin seçimleri konusunda sorunlar olduğunu düşünüyorum.” (K11)

“Kaldığımız evler, eşyalarımız falan süper hocam... Eksik yok fazlası var. Otel gibi burası eşyaların hepsi çok iyi...” (Ç-12)

Bu konudaki bir başka bulgu kuruluşlarda düzenlenen etkinlik ve kurslarla ilgilidir. Bu konuda meslek elemanları etkinlikleri ve kursları yeterli görmektedir. Ancak kurs ve etkinliklere yönelik düzenlemelerin her kuruluşta aynı olmadığı anlaşılmıştır. Nitekim farklı kuruluşlarda kalan çocukların da bu konuda ifadelerinin farklılaştığı görülmüştür. Çocukların bir kısmı aktivite sayısının ve çeşitliliğinin fazlalığı üzerinde dururken diğer bir kısmı ise etkinliklerin yetersizliğinden şikayet etmişlerdir.

“Genelde boş oturuyoruz. Yani mesela okuldan geliyorum yatana kadar boş oturuyorum. Hafta sonları sabah uyanıyorum akşama kadar boş oturuyorum. (...) Bu bunalmışlık yüzünden herkes birbiri ile boş nedenlerle kavga ediyor.” (Ç-6)

“Çok kurs var. İsteddiğine katılırsın. Yazın kuran kursuna ve yüzme kursuna gittim. Bir süre önce de beden dili hocası geldi ve bize ders verdi. Bak sana göstereyim: Seninle tanıştığımıza çok memnun oldum. (İşaret dili ile söylüyor)” (Ç-1)

“Bence etkinlikler iyi... Yazın daha çok olur ve yazın kimse eve gitmek istemez mesela...” (Ç-11)

“Çok fazla etkinliğimiz var. Her gün bir şey vardır burada... Ya bir organizasyon ya bir kurs veya derslere destek olması için etütler (...) Spor takımlarımız var.” (K10)

Bu temanın bir diğer bulgusu giyim alışverişi ve harçlıklarla ilgilidir. Bu konuda da uygulamalar kuruluşlara göre farklılık göstermektedir. Alışveriş bazı kuruluşlarda bakım personeli tarafından yapılırken bazılarında ise alışverişe çocuklarla birlikte gidildiği öğrenilmiştir. Birlikte alışverişe giden çocukların bu konudaki en büyük isteklerinin farklı mağazalardan alışveriş yapabilmek olduğu anlaşılmıştır. Harçlıklar konusunda ise araştırmaya katılan çocukların çoğunun harçlıkları yeterli buldukları görülmüştür. Ayrıca çocukların harçlıklarını kullanma şekillerinin ve doğru kullanma becerisi geliştirmeleri yönünde kuruluşlardaki uygulamaların farklı olduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede çocukların bir kısmının birikim yapmayı öğrenirken diğer bir kısmının harçlıklarını daha kontrolsüz şekilde harcadıkları görülmüştür.

“Anlaşılan bir mağaza oluyor. Ev ablası gidip oradan kıyafet alıyor bize.” (Ç-7)

“Alışverişi birden fazla mağazadan yapabilesek daha iyi olur. (...) Bir de alınacakları belirlerken bizim fikrimizi daha çok sorsalar, birlikte planlasak çok iyi olur.” (Ç-11)

“Düzenli olarak okula ya da bir spora gidiyorsan iki harçlık alıyorsun ama benim gibi sadece açık liseye gidiyorsan aldığın para yetmiyor.” (Ç-12)

“Haftalık harçlık alıyorum. Yetiyor. Zaten her şeyimiz var. Para harcayacak bir şey yok.” (Ç-4)

“Okulda bursluluk sınavına giriyoruz. (...) Çok iyi bir para veriyorlar.”(Ç-14)

“Sadece internet kafeye gidip tüm harçlığımı oraya veriyorum.” (Ç-13)

“Harçlıkları biriktirip bisiklet alanlar oluyor. Telefon alan oluyor.” (Ç-14)

“Çocukların bu harçlıkları nasıl kullandığını takip etmek gerekiyor. Biz birikim yapmayı öğrenebilsinler diye bir uygulama başlattık. Harçlıklarını biriktirip altın alıyorlar. Daha sonra bu birikimlerini bilgisayar, telefon, bisiklet gibi şeyler almak için kullanabiliyorlar.” (K11)

Tüm bu bulgular doğrultusunda çocukların harçlıklarının yeterli olduğu fakat harçlıkların kullanımı konusunda rehberliğe ihtiyaç duydukları anlaşılmıştır. Özellikle çocukların kurum bakımı sonrasında kuracakları hayatlarında parayı kullanma- geçim- birikim yapma gibi konularda beceri kazanmaları açısından bu rehberliğin çok önemli olduğu düşünülmektedir.

Bakım tedbirinin uygulanması sürecine yönelik bir diğer önemli tema kuruluş çalışanlarına ilişkindir. Çocuk katılımcılardan çoğunun kuruluş personelinin kendilerine iyi davrandığını vurgulamalarının yanı sıra personeli samimi ve içten bulmadıklarını belirtenlerin de olduğu görülmüştür. Personeli samimi ve içten bulmayan çocukların bir kısmı bu durumu anlamlandıramazken bir kısmı bu durumdan şikayetçi olmuştur. Diğer bir kısmı ise çalışanlardan içtenliği ve samimiyeti isteme haklarının olmadığına dair düşüncelerini paylaşmış ve bu durum üzerinde çocukların geçmişte aileleriyle olan olumsuz deneyimlerinin etkisinin bulunduğu anlaşılmıştır. Nitekim ortaya çıkan bu tablonun çocukların benlik saygısı, özdeğer ve yaşam doyumları üzerinde olumsuz etkilerinin olacağı değerlendirilmiştir. Nitekim Şenocak da (2005) araştırmasında kurum bakımındaki çocukların en çok ihtiyaç duydukları ilgi ve sevginin yeterli şekilde sağlanamadığını bulgulamıştır. Öztürk'ün (2018) araştırmasına katılan bakım personelinin çoğu da kurumda yaşanan en önemli sorunun çocukların duygusal gereksinimlerinin karşılanmasındaki yetersizlik olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgulardan farklı olarak kurum bakımındaki çocukların sevgi ve ilgi gereksinimlerinin büyük oranda karşılandığını belirten bulgular da söz konusudur. Bu bağlamda çocukların kişiliklerinin, farklı olumsuz yaşam deneyimlerinin, çalışanların yeterliliklerinin ve kişiliklerinin farklı sonuçların ortaya çıkmasında etkili olabileceği değerlendirilmiştir.

“Kötü davranmıyorlar ama sanki burada çalışanlar bizi çok sevmiyor, hatta çoğu zaman buradan sıkılıyorlar. Çok gülmezler mesela.” (Ç-14)

“Kurum çalışanları biraz soğuklar. Yani hep çok işleri var ya da kötü bir şey olmuş gibi üzgün duruyorlar.” (Ç-2)

“Onlara bir şey diyemem ki ne bileyim bizi gerçekten sevsinler ya da daha çok ilgili olsunlar falan diye. Onlar zaten işlerini yapıyor. Bizi annemiz babamız sevmemiş, bakmamış sonuçta buradakilerden nasıl böyle bir şey bekleyelim? Babam beni sürekli dövüyordu, burada bana vuran kimse yok. Kendi ailemden daha iyiler, yani nankörlük edemem.” (Ç-12)

Diğer yandan araştırmanın gerçekleştirildiği kuruluşlardan birinde bakım personeli ile çocuklar arasında ciddi bir gerginlik olduğu, hatta sürmekte olan hukuki bir davanın bulunduğu anlaşılmış ve kuruluştaki bu konuyla ilgili daha kalıcı ve sağlıklı çözümler bulunması gerektiği değerlendirilmiştir.

“Diğer çalışanlarla anlaşıyoruz. Hepsi iyi insanlar ama bizim en çok vakit geçirmek zorunda kaldığımız bakım personeli iyi değil.” (Ç-10)

“İdare bakım elemanı ile sorun yaşadığımızda çözüm olarak onu alıp yan eve veriyor ama bu da çözüm olmuyor. Bakım elemanları okumuş insanlar, yaşları da genç... Eğitim düzeyi yüksek diye kendilerini yüksek görüyorlar. Yaptığı işi sevmiyorlar.” (Ç-11)

Görüşme yapılan çalışanların ortak fikri ise bakım personelinin daha başarılı şekilde seçilebileceği yönündedir. Özellikle işe kabul edilecek kişilerin bu işi yapmayı gerçekten gönülden istemeleri gerektiğine yapılan vurgunun yanında bakım personelinin kadroya alımı sonrası artan sorunların üzerinde durulduğu görülmüştür. Ayrıca nöbetçi bakım personeli ihtiyacından söz edilmiştir.

“Nöbetçi bir ev annesinin bulunması gerektiğini düşünüyorum. Yani bir evde sorun olduğunda diğer ev annesi iki evle ilgilenemeye çalışıyor ama bu da pek olmuyor. Ayrıca bazen izin almak istiyorlar ama izin veremiyoruz çünkü tüm düzen bozuluyor. (...)” (K9)

“Biz bakım personellerinin üniversite mezunu kişilerden seçilmesini isteyerek çok büyük bir hata yaptık. Şu an bakım personellerine iş yaptırmak çok zor. Ben bunun için mi okudum gibi bir tavır içindeler. (...) Özellikle bakım personeli kadroya alındıktan sonra yaşadığımız sorunlar çok daha büyüdü.” (K11)

Çocuk evleri sitelerinde işleyişin çok kısa zaman öncesine kadar yetiştirme yurdu ve yuvalara yönelik olarak yayımlanan eski yönetmelikler çerçevesinde yürütülmeye çalışıldığını belirtmek gerekir. 6.09.2022 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile bakım personelinin niteliklerine yönelik bazı ölçütler getirilmiştir. Bu çerçevede yönetmeliğin 18.maddesine göre bakım personeli; *orta öğretim kurumlarının çocuk gelişimi, bakım, sağlık hizmetleri, sosyal hizmet bölümlerinden mezun olanlar, herhangi bir ön lisans ya da lisans programı mezunu olanlardan pedagojik formasyon veya çocuk bakımı konusunda Millî Eğitim Bakanlığınca düzenlenen eğitimlerden sertifika alanlar, çocuk gelişimi ve eğitimi, sosyal hizmetler, aile ve tüketici bilimleri, ev ve kurum hizmetleri veya sosyal destek hizmetleri programları ve dengi ön lisans mezunu kişiler, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet lisans programı mezunu kişiler* arasından seçilecektir. Ayrıca bakım personeli, *yirmi iki yaşını doldurmuş olmalı; yemek hazırlama ve pişirme konusunda bilgi ve beceriye sahip olmalı; bir evin sorumluluğunu üstlenebilecek, görevlerini yerine getirirken sorumluluklarını aksatmayacak olgunlukta ve yapıda olmalıdır.* Yeni yönetmelik ile getirilen bu düzenlemeler geç kalınmış olsa da belirttiği ölçütler bakımından önemlidir. Nitekim bakım personellerinin; mağduriyetleri, olumsuz yaşam deneyimleri, örselenmişlikleri düşünüldüğünde hassas bir çocuk grubu ile çalıştıkları açıktır. Diğer yandan araştırmadaki önemli bulgulardan biri de lisans mezunu olan bazı bakım personellerinin yaptıkları işi kendilerine uygun görmeyerek bu

işi yapmak için okumadıklarını dillendirmesi ve bu bağlamda sorunlar yaşanmasıdır. Dolayısıyla bakım personellerinin çalışacağı alanı iyi tanıyan, bu alanda eğitim almış ve bu işi meslek olarak seçmiş kişiler arasından tercih edilmesine yönelik düzenlemelere gidilmesi önemlidir. Öztürk (2018) de lisans mezunlarının işin niteliği, özlük hakları ve çalışma koşulları nedeniyle bakım personeli olarak görev yapmayı istemediklerini ifade etmiş ve bakım personelinin seçimi ve şartlarına yönelik mevzuat düzenlemesi ihtiyacını dile getirmiştir.

Araştırma kapsamındaki bir başka bulgu kuruluş sosyal servisleri ile ilgilidir. Sosyal servis çalışanlarının çoğu çocuklar tarafından sevilen, iyi ilişkiler kurulan ve hatta iş yoğunluğu nedeniyle görüşmede zorluk yaşadıkları vurgusu ile desteklerinin önemine işaret edilen kişilerdir.

“Sosyal çalışmacıyım. O gerçekten çok iyi biri. Mesela seni dinlerken böyle gözlerine bakar, gerçekten anlamaya, bir derdin varsa çözmeye çalışır. Onunla konuşmak o kadar iyi geliyor ki. Beni gerçekten sevdiğini, söylediklerime değer verdiğini düşünüyorum. Ben de onu çok seviyorum. Mesela o ne dese ben yapmaya çalışırım. (...) Bir de sosyal serviste tek çalışıyor, çok işi var.” (Ç-6)

“Bizi niye hiç çağırıyorlar diye düşündüğümüz oluyor ama çağırdıklarında da tedirgin oluyoruz. Çünkü eğer çağırıyorsa bir sorun vardır. Yani örneğin bir sorun yokken bir konuda sohbet etmek için buraya geldiğimi hiç bilmiyorum. Onlarla daha sık konuşsalar, çocuklar çok mutlu olur. (...) Sadece bir hoca var ve onun da çok işi var.” (Ç-2)”

Bu konuda değerlendirmede bulunan meslek elemanlarının ise iş yoğunluğu ve personel yetersizliğini vurguladıkları; özellikle ciddi bir evrak yüklerinin bulunduğu söz ettikleri; çocuklara daha çok vakit ayırma gerekliliği ve isteği söz konusuken yoğunluğun buna izin vermediğini belirttikleri görülmüştür.

“Ortalama 55 çocuktan sorumluyum şu anda. Büro, evrak işlerinden zaman kalırsa çocuklarla ilgilenmeye çalışıyorum Sosyal servisin sorumluluğunda olan pek çok büro işi var. Asıl işimizi yapmaya, çocuklarla yeteri kadar ilgilenmeye (...) zaman kalmıyor.” (K8)

“Ben ergenlik döneminde bulunan ortalama 30-35 çocuktan sorumluyum. Sosyal serviste tek başıma çalışıyorum. Bu durum hem manevi destekten hem iş yoğunluğu azaltma ve sorumluluğu paylaşma desteğinden hem de bilgi ve fikir desteğinden eksik kalmak demek.” (K9)

Nitekim bu çerçevede personel sayısının arttırılmasının ve sosyal servis tarafından hazırlanması gereken evrakların tekrar gözden geçirilerek daha yalın bir hale getirilmesinin, süreci iyileştireceği ve özellikle sosyal servis çalışanlarının çocuklar ile daha çok vakit geçirmelerini sağlayacağı değerlendirilmiştir. 6.09.2022 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 14.maddesinde kuruluşlarda her on çocuğa bir sosyal çalışma

görevlisi görevlendirilmesine yönelik bakanlık tarafından gerekli tedbirler alınacağı belirtilmiş olsa da uygulamadaki var olan tablo bu durumun çok uzağındadır.

Bakım tedbirinin uygulanması sürecine yönelik temalardan bir diğeri ise kuruluş kurallarına ilişkindir. Bu çerçevede kuruluşların kurallarının farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu farklılıkların etkisiyle çocukların değerlendirmeleri de çeşitlenmiştir. Kız çocuklarının kaldığı bir kuruluşta telefon kullanmanın ve izin alarak tek başına kuruluştan dışarı çıkmanın yasak olduğu öğrenilmiştir.

“Örneğin telefon, çarşıya tek çıkma gibi... Hata yapandan alınsın ceza olarak ama öyle değil. İkimizden hata yapan olur diye hiç kimseye vermiyorlar yani herkes cezalandırılmış gibi oluyor.” (Ç-4)

“Telefon konusu ise çok sıkıntılı. Yani çocuklar telefonu farklı amaçlarla kullanarak kendilerine zarar verebiliyorlar. (...) Dışarıdan birinin onlara karşı gösterdiği ufacık bir ilgiye-sevgiye çok çabuk aldanıp büyük hatalar yapabiliyorlar.” (K8)

Eroğlu (2016) da araştırmasında kız çocuklarının kapıların gündüz saatlerinde bile kilitli olması, dışarı tek başlarına izinli çıkamama, telefon ve internet kullanamama gibi durumlarından şikayetçi oldukları ve bu katı tutumun nedeni olarak “güven” duygusunu vurguladıkları görülmüştür. Bu konuda güven ilişkisinin kurulması ve sorumluluk bilincinin geliştirilmesi önemlidir. Kız çocuklarının kaldığı diğerk bir kuruluşta ise telefon kullanımına izin verilmediği ancak sorumluluk ve güven ilişkisine dayalı olarak çizelge sistemi ile çocukların belirlenen saat ve günlerde izinli olarak tek başına dışarı çıkabildikleri görülmüştür. Çizelgede arkadaşlarına, ev annesine ve grup sorumlusuna saygı göstermek ile kurallara uymak şeklinde belirli maddeler bulunmaktadır ve ev annesi ile grup sorumlusu her gün her çocuk için bu çizelgeyi artı ve eksi koyarak doldurmaktadır.

“Haftalık çizelge var. Orada kurallar oluyor ve eğer onlara uymazsan ev ablası eksi koyuyor. Eğer 15 yaşından büyüksen ve o hafta hiç eksin yoksa belli saatlerde dışarı tek çıkabiliyorsun.” (Ç-5)

“Çocuklar tablet ve telefon kullanmıyorlar. Ödevleri olduğunda sosyal servise gelip buradaki bilgisayarı kullanabiliyorlar. Çocukların en çok istedikleri tek başına dışarı çıkabilme izniydi. Belli kurallar koyarak bu isteklerini gerçekleştirdik.” (K10)

Erkek çocukların kaldığı kuruluşların birinde kuruluş dışına izinli olarak çıkmak serbestken kuruluşta son giriş saati hafta içi yirmi iki otuz, hafta sonu ise yirmi üç otuzdur. Telefon kullanımına ise gün boyu izin verilirken, yatma saatinde telefonlar toplanmaktadır. Erkek çocukların kaldığı diğerk kuruluşta ise telefon kullanımı ve izin alarak kuruluş dışına çıkmak serbestken kuruluşta son giriş saati ise on dokuzdur. Ayrıca etüt uygulaması vardır.

“Çoğu şey serbest... Telefon kullanabiliyoruz, grup sorumlusuna söyleyip istediğimizde dışarı çıkabiliyoruz. Hafta içi 22.30’da hafta sonu da 23.30 da gelmiş olmamız gerekiyor. Zaten bu saatler yatma saati... (Ç-14)

“Buranın uyulması en zor olan kuralı akşam giriş saatinin yedi olması. Telefon kullanmamıza karışan yok. Ama istediklerinde kilidini açıp vereceksin. Akşam yatış saati 22.30. Özellikle dizi izlediğimiz günler bu saat sorun oluyor.” (Ç-9)

“Her akşam saat yedi ile dokuz arası etüt saati var. Şimdi o saatlerde herkes çalışmak zorunda. En kötü kitap okursun. Bazen sıkıcı ama aslında bizim iyiliğimiz için koyulmuş bir kural...” (Ç-10)

“Çocukların uymakta en çok zorlandıkları kural giriş saati (...) ama biz taviz vermeyi düşünmüyoruz. Zaten belirlediğimiz saat o yaştaki çocukların ailelerinin yanında kalırken de evde olmaları gereken saat. (...) Ayrıca bu yaşa gelmiş çocukları, bu çağda telefon ve tableten tamamen yoksun bırakmak da doğru değil bence... Akranlarının varken, onun buradaki kural nedeniyle bu cihazları kullanamaması da bir travma yaratabilir. Düzen için kurallar gerekli ancak her kuruluş için standart hale getirilmesi gerekiyor. Bize nakil ile gelen çocukların bu kurallara uyumunda sorunlar yaşıyoruz.” (K11)

Nitekim kurallar önemlidir ve gereklidir; ancak ölçülü olması ve tüm kuruluşlarda aynı şekilde işlemesi gerekmektedir. Görüşme yapılan tüm çocuklar kuralların varlığına anlayış göstermiştir. Meslek elemanlarının da görüşleri dikkate alınıp dengeli ve standart bir kurallar sistemi geliştirilerek bu sistemin tüm kuruluşlarda geçerli olması üzerinde çalışılabilir.

Kuruluş kuralları konusundaki diğer bir önemli bulgu ise kurallara uyulmadığında karşılaşılan yaptırımlardır. Görüşme yapılan çocuklar kurallara uymadıklarında uyarma, kurallara uymamaya devam etmeleri halinde tutanak tutma ve bazen de etkinliklere katılmama cezası alma yaptırımları ile karşılaştıklarını; fiziksel şiddet durumunun ise olmadığını belirtmişlerdir.

“Kurallara uymasam ya da yanlış bir şey yapsam çalışanlar beni uyarırlar. Çok kızmazlar bana ama yaptığım şeyin neden yanlış olduğunu anlatırlar.” (Ç-1)

“Büyük bir hata yapmışsan ceza verirler. Örneğin etkinliğe katılamazsın.” (Ç-4)

“Burada bir kurala uymazsan veya sorun çıkarırsan tutanak yersin. (...) Bana vuran kimse olmadı çalışanlardan, başka çocuğa da vurduklarını hiç görmedim.” (Ç-14)

Şenocak'ın (2005) araştırma sonuçları incelendiğinde yanlış bir davranış karşısında çocukların yarısının kötü muamele ve tehdit ile karşılaştıklarını, %47,4'ünün böyle bir davranış sonrasında kendilerine öğüt verildiğini, %19,9'unun azarlandıklarını, %14,1'inin bazı yasak ve sınırlamalar uygulandığını, %10,3'ünün kuruluştan atılmakla tehdit edildiklerini, %5,8'inin fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirttikleri görülmüştür. Şenocak'ın (2005) araştırması sonucu elde ettiği bu bulgular araştırma sonuçlarımızla karşılaştırıldığında, iki araştırma arasında geçen süreçte çocuk koruma alanındaki gelişmeler doğrultusunda kurumlarda şiddet, tehdit, kötü muamele konusunda olumlu yönde ve önemli ölçüde yol alındığı açıktır.

4. SONUÇ

Bakım tedbiri sürecinin tüm aşamalarına odaklanan ve sürecin farklı öznelerinin değerlendirmeleriyle derinlemesine bir analiz yapmayı amaçlayan bu araştırmanın

bulgularının önemli bir bölümünü “bakım tedbirinin alınması ve uygulanması süreci” oluşturmuştur.

Nitekim yapılan analiz neticesinde, bakım tedbirinin alınma süreci konusunda; ihbar kanallarının yeterli olduğu, ihbarların en fazla 183 hattı aracılığıyla yapıldığı fakat bu hattın özellikle kişiler arasında husumetin olduğu durumlarda asılsız ihbarlar için de kullanıldığı, diğer yandan gelen ihbarların büyük bir kısmında vakaya yönelik bilgilerin yeterli olmadığı, özellikle farklı bir kurumdan ulaştırılan ihbarlarda vakaya ilişkin yapılan çalışmalara yer verilmediği ve emniyet birimleri ile okul tarafından yapılan ihbarların sıklığının ve ciddiyetinin üzerinde durulduğu bulgulanmıştır. Sosyal inceleme sürecinin zorlukları konusunda ise özellikle görüşme süreci ve vakaya ilişkin iddiaların değerlendirilmesinin güçlüğünün vurgulandığı, ayrıca bu sürece ilişkin güvenlikle ilgili endişelerin dile getirildiği, sosyal incelemeyi tek kişi olarak yapmanın birtakım riskler taşıdığı belirtilmiştir. Bununla birlikte güvenlik ile ilgili kaygıların karar süreci ve sonrasında da sürdüğü, müdürlük binasındaki güvenlik önlemlerinin yetersizliği, ayrıca mahkeme sürecinde sosyal inceleme raporunun taraflara ulaşmasının bazı riskleri getirdiği ifade edilmiştir. Diğer yandan görüşme yapılan il müdürlüklerinin ilkinde çocuk koruma alanındaki her sosyal inceleme raporunun komisyona girdiği; ikinci müdürlükte komisyon kararına çok nadir başvurulduğu ve çocuk ile ilgili kararı tek meslek elemanının verdiği; üçüncü müdürlükte ise bakım tedbirini incelemede bulunan bir meslek eleman verdikten hemen sonra bakım modeli için komisyon kurulduğu anlaşılmıştır.

Diğer yandan, bakım tedbirinin uygulanma süreci konusunda; kurum bakımı kapsamında yemek ve temizlik hizmetinden memnun olduğu, bu konuda var olan eleştirilerin ise bakım personeli ile yaşanan sorunlardan kaynaklandığı, kuruluşlardaki eşyalar ve fiziksel şartlar açısından da memnuniyetin bulunduğu, araştırmaya katılan çocukların çoğunun harçlıkları yeterli gördüğü, kuruluşlardan birinde çocukların harçlıklarını doğru kullanma becerisi geliştirmeleri yönünde başarılı bir uygulamanın hayata geçirildiği, kıyafet alışverişi konusunda görüşme yapılan kuruluşların uygulamalarının farklılaştığı ve çocukların bu konudaki en büyük isteğinin farklı mağazalardan alışveriş yapmak olduğu, etkinlik ve kursların kuruluşlara göre nitelik ve nicelik farklılıkları olduğu ve bu nedenle çocukların bu konudaki değerlendirmelerinin farklılık gösterdiği, meslek elemanlarının ise etkinlikleri yeterli gördükleri anlaşılmıştır. Diğer yandan çocuk katılımcıların kuruluş çalışanları ile genelde iyi ilişkiler kurdukları ancak bir kuruluşta bakım personeli ile çocuklar arasında sorunların bulunduğu, görüşme yapılan kuruluşlardaki çocukların ve meslek elemanlarının bakım elemanlarının daha titiz bir şekilde seçilebileceklerini düşündükleri, çocukların sosyal serviste çalışan bazı meslek elemanlarıyla iyi ilişkiler kurdukları ancak onlarla daha fazla görüşmek isteseler de iş yoğunluğunun buna izin vermediği; bunun yanında çocukların ise sosyal servisten gerekli desteği alamadıklarından söz ettikleri, meslek elemanlarının ise özellikle iş yoğunluğunu vurguladıkları bulgulanmıştır. Ayrıca görüşme yapılan kuruluşların kuralları ve işleyişi konusunda da farklılıkların bulunduğu, bu farklılıklara bağlı olarak katılımcıların düzen ve kuralları serbest, dengeli ya da katı ve sınırlayıcı olarak değerlendirdikleri, bu kuruluşlarda

kurallara uyulmaması durumunda uyarılma, tutanak tutma, bazı etkinlikler dışında bırakılma gibi yaptırımlara başvurulabildiği anlaşılmış ve fiziksel şiddetin ise olmadığı belirtilmiştir.

Tüm bu bulgular neticesinde, bakım tedbirinin alınma ve uygulanma sürecine yönelik öneriler şu şekilde özetlenebilir:

1. Gelen ihbarlarda herhangi bir bilgi, belge eksikliğinin olmaması ve gerekli ayrıntıların yer almasına yönelik olarak 183 hattı ihbarları daha ayrıntılı alınabilir, çeşitli kurumlardan bildirilen ihbarlar için vakaya ilişkin bilgilerin ve yapılan mesleki bir çalışma ya da gerçekleştirilen bir görüşme varsa bu işlemlere ilişkin bilgi-belge ekinin de bulunduğu standart bir "ihbar/bildirim formu" oluşturulabilir.

2. 183 ihbarlarında yoğun şekilde görülen asılsız/husumetten kaynaklanan ihbarların önünün kesilebilmesi amacıyla bireysel ve hukuki sorumsuzluğa yol açabilen kimlik bilgilerini vermeme zorunluluğu ortadan kaldırılabilir ve bu noktada meslek elemanın ihbarda bulunan kişinin bilgilerini gizli tutma yükümlülüğü belirtilerek kişilerin ihbarda bulunma konusundaki oluşabilecek çekinceleri azaltılabilir. Diğer yandan tüm ihbar kanallarının doğru bir şekilde kullanımına yönelik olarak bilinçlendirme çalışmaları ve kamu spotları hazırlanabilir.

3. Milli Eğitim ve Emniyet Müdürlüklerinden gelen fazla sayıdaki ciddi ihbarlara yapılan vurgu dikkate alınarak sosyal çalışmacıların istihdamının emniyet müdürlüklerinde artırılması ve zorunlu hale getirilmesi; ayrıca okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi üzerinde durulabilir.

4. Toplum; çocuk koruma alanındaki gelişmelerden haberdar olması noktasında bilinçlendirme çalışmaları yürütülebilir ve bu çerçevede sosyal hizmet alanıyla ilgili var olan önyargılar/eski-yanlış düşüncelerin ortadan kaldırılması sağlanabilir. Toplumda bu bilincin oluşmasıyla sosyal inceleme sürecindeki çevre araştırmasının da daha etkili bir biçimde yapılması sağlanabilir.

5. Sosyal inceleme için eve tek kişi olarak giren meslek elemanı, inceleme sürecinde önyargı, tehdit, kötü muamele, iftira ve saldırgan tutumlar ile karşılaşabilmektedir. Ayrıca karar verme sürecinde mesleki bilgilerinin yanında sezgilerini ve deneyimlerini de sürece dahil ederek çocuk için var olan riskleri tahmin etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla sosyal incelemenin tek bir meslek elemanı tarafından gerçekleştirilmesi ve inceleme sonrası kararın yine tek bir meslek elemanın kanaati ve imzası ile verilmesi durumu şahsi güvenlik, stres, sorumluluk ve en önemlisi sürecin başarısı açısından riskler barındırabilmektedir. Bu çerçevede çocuk koruma biriminde çalışan meslek elemanlarının 2 kişilik ekipler şeklinde sosyal incelemede buldukları ve bilgileri, deneyimleri ve bakış açıları doğrultusunda ulaştıkları ortak fikir ile vakayı çözüme kavuşturdukları, fikir birliğine varamadıkları durumlarda ise komisyon kararına başvurdukları yeni bir model oluşturulabilir ve bu model 81 ilin ASHİM'de uygulamaya koyulabilir. Yeni bir modelin oluşturulmasına kadar geçecek süreçte ya da böyle bir modelin uygulamaya koyulamaması durumunda ise "çok göz prensibiyle karar alma" ilkesi benimsenerek en azından her raporun komisyondan geçtiği bir düzenin kurulması sağlanabilir. Getirilebilecek yeni bir düzenlemenin tüm ASHİM'lerde geçerli olması

sağlanarak karar alma süreçlerine yönelik farklı uygulamaların önüne geçilip bir standart oluşturulabilir.

6. Tüm sürecin geliştirilmesine ve iyileştirilmesine yönelik olarak çocuk koruma alanında destek mekanizması oluşturacak formal bir süpervizyon sisteminin kurulması yeterlilikleri ve denetimleri arttırırken hizmet kalitesini de yükseltecektir.

7. ASHİM binalarındaki güvenlik endişelerinin giderilmesine yönelik olarak; X-Ray ve metal kapı detektörleri devreye sokulabilir, müracaatçıların kimlik bilgileri ve müracaat nedenleri konusunda bilgi ve kayıt olarak meslek elemanına gerekli yönlendirmeyi yapacak bir ön kabul bürosu kurulabilir.

8. Meslek elemanlarının şahsi güvenlikleri için duyacakları endişenin yapacakları değerlendirmeler üzerinde baskı oluşturmaması açısından sosyal inceleme raporlarının mahkeme sürecinde taraflara verilebilmesi konusu tekrar değerlendirmeye alınabilir.

9. Çocuk evleri sitelerinde çalışacak bakım personellerinin seçimi konusu tekrar ele alınabilir. Bu işi mesleği olarak seçmiş, eğitimini almış, alanı ve hizmet sunacağı kitleyi iyi tanıyan kişiler arasından atama yoluyla seçilmesi yaşanan/yaşanabilecek olan farklı sorunların önlenmesinde etkili olabilir. Bu noktada üniversiteler bünyesinde var olan önlisans programları işlevsel olarak kullanılabilir, bu programların sayısı arttırılabilir.

10. Olumsuz yaşam deneyimleri nedeniyle ilgi-sevgi-şefkat konusunda bir beklenti içinde olma hakkını kendinde bulamayan çocukların benlik saygısı, öz değer ve yaşam doyumları konusunda desteklenmelerine yönelik faaliyetler yürütülebilir.

11. Personel sayısı arttırılarak ve istenen form ve evrakların gerekliliği incelenip evrak yükü mümkün olduğunca minimuma indirilerek, sosyal servis çalışanlarının iş yoğunluğu azaltılıp çocuklar ile daha sağlıklı bir psikososyal destek süreci yürütülebilmelerinin önü açılabilir.

12. Görüşme yapılan kuruluşlarda işleyiş ve kurallar konusunda farklılıkların bulunduğu anlaşılmış olup, bu farklılıklara bağlı olarak katılımcıların düzen ve kuralları “serbest, dengeli ya da katı ve sınırlayıcı” olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Bu çerçevede dengeli bir kurallar düzeni oluşturularak bu kurallar tüm kuruluşlar için standart hale getirilebilir

13. Etkinlikler ve kurslar konusunda görüşme yapılan kuruluşlar arasında farklılıkların bulunduğu anlaşılmış olup, bu farklılıklara bağlı olarak katılımcıların kursları ve etkinlikleri “yeterli, yetersiz veya fazla” şeklinde değerlendirdikleri görülmüştür. Bu çerçevede kurs ve etkinlikler nicelik ve nitelik bakımından ele alınarak her kuruluşta dengeli, faydalı ve standart bir şekilde uygulanacak bir aktivite planlaması üzerinde çalışılabilir.

14. Farklı yaşlarda bulunan çocukların özellikle ergenlik döneminde giyim konusunda fazla hassas ve seçici olmaları dikkate alınarak, alışverişin çocuklarla birlikte ve farklı mağazalardan yapılabilmesi için bir düzenlemeye gidilebilir.

15. Görüşme yapılan kuruluşlarda kalan bazı çocukların harçlıklarını kullanma konusunda kontrolsüz davranırken özellikle bir kuruluşta çocukların harçlıklarını en doğru şekilde kullanmalarına yönelik geliştirilen sistemin bu kuruluşta tüm katılımcılar (çocuklar ve

meslek elemanları) tarafından olumlu şekilde değerlendirildiği görülmüştür. Çocukların “parayı kullanabilme ve birikim yapma” becerilerini geliştirebilmeleri için bu kuruluştaki uygulamaya benzer çeşitli işlevsel uygulamaların oluşturulması ve her kuruluştaki uygulanabilecek standarda kavuşturulmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avcı A., & İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Adalet Bakanlığı. (2021). Adli istatistikler. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/310520221416422021H%C4%BOZMETE%C3%96ZELK%C4%BOTAP.pdf> (Erişim tarihi: 21.03.2023)
- Ajlilian Abbasi, M., Saeidi, M., Khademi, G., Hoseini, B. L., & Emami Moghadam, Z. (2015). Child maltreatment in the world: a review article. *International Journal of Pediatrics*, 3(1.1), 353-365.
- Akgün, R., & Çetin, H. (2020). 4-6 yaş arası çocuğu olan ebeveyn tutumlarının ve istismar farkındalıklarının belirlenmesi üzerine bir çalışma. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 42-61.
- Alisinanoğlu, F., & Bağcı, S. (2023). Erken çocukluk dönemindeki çocukların ebeveynlerinin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalık düzeyleri. *Edebiyat Dilbilim Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 63-78.
- Aral, N., & Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(5), 27-54.
- Arslan, G., & Balkıs, M. (2016). Ergenlerde duygusal istismar, problem davranışlar, özyeterlik ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 8-22.
- Bahar, G., Savaş, H. A., & Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: Bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 51-65.
- Bakır, E., & Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye’de yapılan araştırmalara yansması: Bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13-24.
- Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S., & Tonia, T. (2013). The current prevalence of child sexual abuse worldwide: a systematic review and meta-analysis. *International journal of public health*, 58(3), 469-483.
- Bozcan, E. Ü., Berkmen, B., Koran, N., & Tatlıcalı, E. (2019). 4-6 yaş arasındaki çocukların ebeveynlerinin istismara yönelik farkındalığı. *Folklor/Edebiyat*, 25(97), 515—529.
- Bozgun, K., & Pekdoğan, S. (2018). Öğretmenlerin çocuk ihmali ve istismarı hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 433-443.
- Büber, Ö., & Oksal, H. Sakarya’da 3-18 yaş cinsel istismar vakalarının değerlendirilmesi. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 2(1), 44-58.
- Choudhry, V., Dayal, R., Pillai, D., Kalokhe, A. S., Beier, K., & Patel, V. (2018). Child sexual abuse in India: A systematic review. *PloS one*, 13(10), 1-32.

- Dubowitz, H., & Bennett, S. (2007). Physical abuse and neglect of children. *The Lancet*, 369(9576), 1891-1899.
- Ercan, N. (2018). 4-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin istismar farkındalıkları (Diyarbakır örneği) (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hildyard, K. L., & Wolfe, D. A. (2002). Child neglect: developmental issues and outcomes ☆. *Child abuse & neglect*, 26(6-7), 679-695.
- Hugill, M., Berry, K., & Fletcher, I. (2017). The association between historical childhood sexual abuse and later parenting stress: a systematic review. *Archives of women's mental health*, 20(2), 257-271.
- Ireland, T. O. ve Smith, C. A., Thornberry, T. P. (2002). Developmental issues in the impact of child maltreatment on later delinquency and drug use. *Criminology*, 40(2), 359-400.
- İnsan Hakları Derneği. (2008). Çocuk ihmali ve istismarını önleme öğretmenler ve aileler için eğitim kılavuzu. Ankara: Berkay Ofset.
- Johnson, C. F. (2004). Child sexual abuse. *The Lancet*, 364(9432), 462-470.
- Kara, B., Biçer, Ü., & Gökalp, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47(2), 140-51.
- Karasar, N. (2014). Bilimsel araştırma yöntemi (26.Basım). Ankara: Nobel.
- Kaytez, N., & Deleş, B. (2020). Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin istismar farkındalık düzeylerinin örselenmiş çocukluk yaşantıları açısından incelenmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 8(2), 321-335.
- Kozcu, Ş. (1992). Duygusal istismar: Duygusal istismar ve genel ruh sağlığı ilişkisini inceleyen bir araştırma. *Psikoloji Seminer Dergisi*, (9), 85-112.
- Kök, A. N. (2006). Çocuğun Cinsel İstismarında Adli Tıp Uygulamaları. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(3-4), 3-13.
- Kurt, G., Dönmez, S., Eren, Ö., Balcı, E. ve Günay, O. (2017). Üç farklı disiplinde okuyan üniversite son sınıf öğrencilerinin istismar, ihmal ve aile içi şiddet algıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50), 405-414.
- Meraki, S., & Var, E. Ç. (2019). Alt-sosyo ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 1-12.
- Metinyurt, H. A. I., & Sarı, H. Y. (2016). Sağlık çalışanlarının çocuk ihmali ve istismarını tanıma düzeyleri. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(1), 101-121.
- Nakamura, Y. (2002). Child abuse and neglect in Japan. *Pediatrics international: official journal of the Japan Pediatric Society*, 44(5), 580-581.
- Odacı, H., & Türkkın, T. (2021). Cinsel istismar şüphesi bulunan çocukla görüşme: Öğretmenler ve okul psikolojik danışmanları nasıl davranmalı ve neler yapmalı? *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(1), 685-706.

- Onat, G., Dinç, H., Günaydın, S., & Uğurlu, F. (2016). Çocukluk döneminde yaşanan ihmal veya istismarın benlik saygısına etkisinin incelenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 9-15.
- Oral, Ü. K., Engin, P., & Büyükyazıcı, Z. (2010). Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması özet raporu. Ankara, UNICEF.
- Öner Demirci, A. N. (2019). 4-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin istismar farkındalıklarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özçevik, D., Güneş, Ö. D., & Ocakçı, A. F. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin sosyo-kültürel ve demografik özelliklerinin çocuk istismarı ve ihmali farkındalığı ile ilişkisi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 17(2), 16-27.
- Özen, Y. & Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422.
- Özyürek, A., & Dakak, S. (2016). Annelerin çocuklarına karşı ilgi ve istismar düzeyini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Turkish Academic Research Review*, 7(2), 395-415.
- Pekdoğan, S. (2016). Annelerin istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(2), 425-441.
- Pekdoğan, S. (2017). İstismar farkındalık ölçeği ebeveyn formu: Ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), 173-185.
- Pelendecioğlu, B., & Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 49-62.
- Pereda, N., Guilera, G., Forns, M., & Gómez-Benito, J. (2009). The prevalence of child sexual abuse in community and student samples: A meta-analysis. *Clinical psychology review*, 29(4), 328-338.
- Pressel, D. M. (2000). Evaluation of physical abuse in children. *American family physician*, 61(10), 3057-3064.
- Russell, D., Higgins, D., & Posso, A. (2020). Preventing child sexual abuse: A systematic review of interventions and their efficacy in developing countries. *Child abuse & neglect*, 102, 104395.
- Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), 43-56.
- Scrandis, D. A., & Watt, M. (2014). Child sexual abuse in boys: Implications for primary care. *The Journal for Nurse Practitioners*, 10(9), 706-713.
- Stoltenborgh, M., Van Ijzendoorn, M. H., Euser, E. M., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. *Child maltreatment*, 16(2), 79-101.
- Taş, A. (2017). Hacettepe üniversitesi öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarı hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi (Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Terzi, Y. (2019). Anket, güvenilirlik-geçerlilik analizi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun https://personel.omu.edu.tr/docs/ders_dokumanlari/1030_32625_1500.pdf. (21.03.2023).
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 3(4), 76-80.
- Tugay, D. (2008). Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri (Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- TÜİK (2020). Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri, 2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2015-2019-33632#:~:text=%C3%87ocuklar%C4%B1n%20%50%2C1'inin,s%C4%B1%20ise%20k%C4%B1z%20%C3%A7ocu%C4%9Fu%20oldu>.
- TÜİK (2021). Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri, 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2020-37200>.
- UNICEF. (2010). Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması. (Erişim tarihi: 09.10.2022) Erişim Adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/t%C3%BCrkiyede-%C3%A7ocuk-istismari-ve-aile-i%C3%A7i-%C5%9Fiddet-ara%C5%9Ftirmasi-%C3%B6zet-raporu-2010>.
- Üstündağ, A. (2022). Sağlık çalışanlarının çocuk istismarı ve ihmal konusundaki farkındalığı: Sağlıklı Hayat Merkezi Örneği. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 31(4), 241-253.
- Walker, C. A., & Davies, J. (2012). A cross-cultural validation of the Brief Child Abuse Potential Inventory (BCAP). Journal of Family Violence, 27(7), 697-705.
- World Health Organization (WHO). (2014). Child maltreatment. Erişim Tarihi: 09.10.2022. Erişim Adresi: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>
- Yavuzer, H. (2017). Ana-baba ve çocuk: ailede çocuk eğitimi (27.baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yücel, A. B. (2021). Aile içi çocuk ihmal ve istismarı konusunda ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü